

3558

۴۰۰

۱

۱۷۲

بوستان کتاب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

www.ketab.ir

معیار جری تطبیق

از نگاه علامه طباطبائی

سید علی خامنه‌ای

پرونده علوم و فرهنگ اسلامی

نشانی معیارهای جری و تطبیق
 قم، خیابان معلم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، نشر
 پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
تلفن و دورنگار: ۳۷۸۳۲۸۳۳-۰۲۵
ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸
کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱
مراکز پخش
 ۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۳۷۸۳۲۸۳۴-۰۲۵
 ۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی در دانشگاه تهران،
 پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن:
 ۰۲۱-۶۶۹۵۱۵۳۴
وبگاه: www.pub.isca.ac.ir
رایانامه: nashr@isca.ac.ir
فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir
فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajooahaan.ir
همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه: هاشمی، سیدعلی، ۱۳۴۰-
عنوان و نام پدیدآور: معیارهای جری و تطبیق از نگاه علامه طباطبایی/ سیدعلی هاشمی؛ تهیه پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن
مشخصات نشر: قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری: ۱۷۲ ص
شابک: ۲۵۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۳۹]- ۱۴۶؛ همچنین به صورت ریزنویس
یادداشت: نمایه
موضوع: طباطبایی، محمدحسین، ۱۲۸۱-۱۳۶۰. المیزان فی تفسیر القرآن - نقد و تفسیر
موضوع: تفاسیر ماثوره
موضوع: تفاسیر شیعه - قرن ۱۴
شناسه افزوده: طباطبایی، محمدحسین، ۱۲۸۱-۱۳۶۰. المیزان فی تفسیر القرآن. شرح
شناسه افزوده: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن
رده‌بندی کنگره: BP ۹۸
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۱۷۹
شماره کتابشناسی ملی: ۵۷۱۸۷۷۵

سخنی با خواننده ۹

مقدمه ۱۳

فصل اول: کلیات و مفاهیم

مبحث اول: کلیات ۱۵

بیان مسئله ۱۵

سؤال‌های پژوهش ۱۸

فرضیه پژوهش ۱۸

اهمیت، ضرورت و اهداف پژوهش ۱۹

پیشینه پژوهش ۱۹

۱. کتاب ۲۲

۲. مقاله ۲۷

۳. پایان‌نامه ۳۰

۳۲	پیش فرض های تحقیق
۳۳	مبحث دوم: مفاهیم
۳۳	مبنا
۳۳	اصل
۳۵	معیار
۳۵	تفسیر
۳۸	تأویل
۴۱	تمثل
۴۲	ظهر و بطن
۴۸	جری و تطبیق
۵۶	تفاوت جری و تطبیق با تفسیر، تأویل، بطن و تمثل
۶۰	اسباب نزول
۶۱	شان نزول
۶۳	مبحث سوم: مبانی جری و تطبیق
۶۳	۱. جاودانگی و جهان شمولی قرآن کریم
۶۵	۲. تحریف ناپذیری قرآن کریم
۶۹	مبحث چهارم: قلمرو قاعده جری و تطبیق و گستره آن در روایات
۷۰	مبحث پنجم: انواع روایات تعیین مصداق
۷۰	درآمد
۷۴	مبحث ششم: نمونه هایی از روایات جری و تطبیق

مبحث هفتم: کشیده‌نشدن جری و تطبیق به غلو.....	۷۹
---	----

فصل دوم: معیارهای جری و تطبیق

بحث اول: مقدمه.....	۸۳
مبحث دوم: انواع روایات جری و تطبیق در المیزان.....	۸۷
۱. روایات شأن نزول.....	۸۷
۲. روایات تحریف قرآن.....	۸۹
۳. روایات درباره اهل بیت و دشمنان آنان.....	۹۰
۴. روایات درباره امام زمان و باران ایشان.....	۹۲
۵. روایات درباره آیات عام یا مطلق.....	۹۴
مبحث سوم: معیارها.....	۹۷
۱. تعدد تطبیق در روایات.....	۱۰۰
۲. مخالفت روایت با سیاق.....	۱۱۰
۳. هماهنگ نبودن محتوای روایت با زمان نزول آیه.....	۱۲۱
۴. فراگیر بودن عناوین ذکر شده در آیه.....	۱۲۲
۵. لازمه پذیرش روایت: مخالفت آیه با قواعد ادبی.....	۱۲۵
۶. خروج مخاطبان عصر نزول قرآن مانند مشرکان از شمول آیه.....	۱۲۹
۷. بیان یک الگو و مصداق عینی برای آیه.....	۱۳۷
کتابنامه.....	۱۳۹

نمایه‌ها

۱۴۷	آیات
۱۵۵	روایات
۱۵۸	موضوعات
۱۶۳	اعلام و مشاهیر
۱۶۶	مکان‌ها
۱۶۷	سالگان
۱۶۸	کتاب‌ها
۱۷۰	مقاله‌ها
۱۷۱	پایان‌نامه‌ها

سخنی با خواننده

هدف از رسول قرآن و مسجزه خالده رسول خاتم صلی الله علیه و آله هدایت انسان‌ها به سعادت دنیا و آخرت است.^۱ بهره‌مندی از هدایت‌های قرآن در گرو فهم مراد و مقصود خدای متعال از آیات قرآن کریم است. از راهکارهایی که خود قرآن برای فهم مراد و مقصود آیات معرفی کرده است، تبیین آیات از سوی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام است: «بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ».^۲ «مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ».^۳ در تفاسیر روایی شیعه و اهل سنت، تبیین قرآن از سوی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه هدی علیهم السلام در قالب‌های متعددی مانند بیان معانی آیات قرآن، کشف مقاصد و مدالیل آن، جری و تطبیق و... است. اصطلاح «جری و تطبیق» مأخوذ از برخی روایات است که می‌فرماید: «ظَهَرَهُ تَنْزِيلُهُ وَ بَطْنُهُ تَأْوِيلُهُ مِنْهُ مَا مَضَى وَ مِنْهُ مَا لَمْ يَكُنْ بَعْدُ يَجْرِي كَمَا

۱. شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ (بقره: ۱۵۸).

۲. نحل: ۴۴.

۳. نحل: ۶۴.

تَجْرِی الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ كُلَّمَا جَاءَ مِنْهُ شَيْءٌ وَقَعَ^۱ ظاهر قرآن تنزیل آن و باطنش تأویل آن است. بعضی تأویل‌های آن گذشته و برخی هنوز زمائش نرسیده و جریان دارد. همان‌گونه که خورشید و ماه جاری است، هر وقت زمان تأویلی فرارسد، آن تأویل واقع می‌شود». نخستین کسی که این اصطلاح را اصطیاد کرده و ذیل روایات تفسیری بسیار به کار برده است، علامه طباطبایی در المیزان است. اصطلاح جری و تطبیق یکی از قواعد علوم قرآنی است و این قاعده اصول، مبانی و معیارهایی دارد. علامه طباطبایی مستقل و شفاف از اصول و مبانی و معیارهای این قاعده در المیزان سخن نگفته است؛ ولی از کلمات وی در المیزان می‌توان آنها را استخراج کرد. در این پژوهش، ضمن اشاره‌ای گذرا به اصول و مبانی جری و تطبیق از نگاه علامه طباطبایی، معیارهای جری و تطبیق از نگاه وی استخراج و نمونه‌های روایی هر معیار ارائه شده است.

این اثر که با عنوان معیارهای جری و تطبیق از نگاه علامه طباطبایی تقدیم قرآن‌پژوهان می‌شود، تألیف محقق ارجمند جناب آقای سیدعلی هاشمی از محققان گروه علوم قرآنی پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن است. این جانب ضمن تشکر از ناظر محترم جناب حجت‌الاسلام و المسلمین حسن رضانی، حجت‌الاسلام و المسلمین محمدعلی محمدی مدیر محترم گروه علوم قرآنی و ارزیابان محترم حجت‌الاسلام و المسلمین عیسی عیسی‌زاده و حجت‌الاسلام و المسلمین عبدالله موحد محب (زید عزهم)، از

۱. محمد بن مسعود عیاشی؛ کتاب التفسیر؛ ج ۱، ص ۱۱. محمدباقر مجلسی؛ بحار الانوار؛ ج ۸۹،

کوشش شایسته مؤلف محترم سیدعلی هاشمی و همه کسانی که در به‌ثمرنشتن این اثر نقش داشته‌اند سپاسگزاری می‌کنم؛ همچنین از نشر پژوهشگاه که در انتشار این اثر همه تلاش خویش را به کار گرفت، تشکر می‌کنم و توفیق ایشان را خواستارم.

محمدصادق یوسفی مقدم

مدیر پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن

مقدمه

تفسیر به معنای بیان معانی آیات قرآنی و کشف مقاصد و مدالیل آن از قدیمی‌ترین اشکالات علمی پس از اسلام است که پیشینه آن به عصر نزول قرآن بر می‌گردد. تفاسیر از جهت مستند تفسیر و اموری که مؤلف در تفسیر آیات بیشتر از آن استفاده کرده، به انواعی تقسیم می‌شوند که یک نوع آن تفاسیر روایی است. در این گونه تفاسیر، دانشمندان شیعه و اهل سنت روایاتی را که از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام درباره آیات قرآن کریم و پیرامون آنها نقل شده، گردآوری کرده و آنها را در قالب کتاب‌های تفسیر روایی ارائه داده‌اند. از پرسش‌های مطرح درباره این گونه روایات، نسبت آنها با آیات قرآن است؛ چون میان آیات قرآن و روایاتی که ذیل آیات نقل شده، نسبت و رابطه گوناگونی می‌تواند باشد و یکی از این نسبت‌ها و رابطه‌ها رابطه تفسیری است. در اینجا این پرسش مطرح می‌شود که آیا همه روایات نقل شده در کتاب‌های تفاسیر روایی در صدد تفسیر آیات قرآن (تفسیر به معنای پیش گفته) هستند؟ دانشمندانی مانند علامه شعرانی، علامه طباطبایی، علامه جوادی آملی و آیت‌الله سید عبدالاعلی موسوی سبزواری معتقدند همه روایات کتاب‌های تفسیر روایی در صدد تفسیر آیات نیستند. به عقیده آنان،

بخشی از روایات تفاسیر روایی در پی تطبیق آیه بر برخی مصادیق‌اند. علامه طباطبائی نام «جری و تطبیق» را بر این گونه روایات نهاده است و این اصطلاح را از روایات اصطیاد کرده که خود قاعده‌ای در علوم قرآنی شده است. بی تردید علامه طباطبائی برای این قاعده اصول، مبانی و معیارهایی دارد. با جستجو در المیزان و دیگر آثار ایشان می‌توان این اصول، مبانی و معیارها را استخراج کرد. در این پژوهش، ضمن اشاره‌ای گذرا به اصول و مبانی جری و تطبیق از نگاه علامه طباطبائی، معیارهای جری و تطبیق از نگاه ایشان را استخراج و نمونه‌های روایی هر معیار را ارائه می‌کنیم.

سیدعلی هاشمی